

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Værker i tolv bind 9: Niels Klim

Citation: Holberg, Ludvig: "Værker i tolv bind 9: Niels Klim", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 9: Niels Klim*, udg. af F. J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 9. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg09-shoot-idm139856963497104/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 9: Niels Klim

Niels Klims underjordiske Reise

Indledning

I Efteraaret 1938 var en ung schweizisk Lærd paa Studieophold i Paris. Hver Morgen vandrede han ned ad Rue de Seine, over en af Seinebroerne og fortsatte til Nationalbiblioteket. En Fristelse paa Vejen var Antikvarboghandlernes Bogkasser ved Seinebredden. En Dag stikker en Boghøker ham en lille Bog i Haanden, en anonym Roman fra det 18. Aarhundrede, paa Latin og udstyret med nogle ejendommelige Kobberstik, som maa vække Nysgerrighed efter at kende Indholdet. Bogen var dog ikke til Salg; saadan er *les bouquinistes* jo ofte, de kan lide at beholde kuriøse Bøger lidt længere, end de er nødt til. Men det var tilladt at læse i den! Og Schweizeren dukkede ned i den gamle Tekst, fandt deri en Fantasiens Glød, en usædvanlig Opfindelsesevne og en fin Kritik af menneskelige Sæder og Skikke. Klokkeren slog tolv paa Saint-Germain-des-Prés-Kirken, før han løsrev sig. Da havde han noteret sig Bogens Titel: *Nicolai Klimii Iter subterraneum* og allerede besluttet at studere den nærmere og oversætte den til sit Modersmaal.

Saadan maa enhver Digter ønske, at hans Arbejde maa virke 200 Aar efter Udgivelsen: anonymt uden nogen Art af Præsentation eller Introduktion at fænge i en ung Menneskesjæl. »Niels Klim's nye, begejstrede Læser hed Eric Lugin, født 1914, Klassiker og Litteraturhistoriker af Uddannelse, Humanist af Formning og Overbevisning. I den Roman, han fik et første Kendskab til den Formiddag i Efteraaret 1938, da alle talte om Krig, fandt han en skarp Afvisning af dem, der fornægter Humanitet. Da han

NIELS KLIMS UNDERJORDISKE REISE

kom hjem til Schweiz, ledte han Bogen op og fandt i et Bibliotek netop den Udgave, han havde haft fat i i Paris. En bibliografisk Undersøgelse gav hurtigt Resultat: Lugin stod over for Holbergs Navn – Oversættelsesarbejdet kunde begynde. Mod Krigens Depression væbnede en stakkels Individualist sig med Holbergs Visdom: »Under den sunde Filosofi, som findes paa hver Side, er der i »Niels Klim« Angreb paa gængse Vildfarelser i Samfundet, Angreb der endnu har Slagkraft, og skarpe Rids af Folk, som kan genkende sig selv deri, hvis andre ikke har Mod til at nævne dem ved Navn«. Saaledes skrev Oversætteren i sit Forord, der er dateret 1943; Efteraaret 1944 forelaa Bogen i Trykken, forsynet med fantasifulde Illustrationer af den schweiziske Kunstner Marcel North. Disse Pennetegninger er gjort med fine Strøg som Oversættelsen. Eric Lugin siger paa Titelbladet, at han har »genfortalt« Niels Klims Eventyr efter Holberg. Han har, uden at gøre Vold paa Originalen, oversat med en let Haand, ligesom forynget Holbergs Diktion. Derved er »Niels Klim« blevet en rask og letlæselig Roman; der er Fest og Frejdighed i Stilen som i Oplevelserne. Støvet er pustet af Holbergs gamle, latinske Bog – ligesom i Jens Baggesens Oversættelse, der bringes nedenfor.

Holbergs Roman har en dobbelt Række Aner, som i øvrigt viser talrige Slægtforbindelser. Det er Utopien og den fantastiske Rejseroman. I Ojdtiden havde Platon med Dialogen *Staten* skildret sit Idealsamfund; under Renæssancen havde Englænderen Thomas More som Navn paa sin Idealstat og Titel til Skriftet skabt Ordet *Utopia* (1516), hvilket betyder »Ingensteds«. Holberg har af Ordet antagelig dannet Navn paa sin fuldkomne Stat her i »Niels Klim«: Potu. Rejseromanen førte gerne Læserne op i Luften, som Franskmanden Cyrano de Bergerac, der skrev om Riger og Lande paa Maanen og Solen (1656 og 1662) eller rundt paa Jorden; navnkundigst blev Swift: *Gulliver's Travels into several remote Nations of the World*, Gullivers Rejser til forskellige af Verdens fjernt-

INDLEDNING

boende Folk (1726). Men hvorfor sender Holberg sin Helt ned under Jorden? I Epistel 33 nævner Holberg en dengang berømt Jesuit og Polyhistor Athanasius Kircher. Denne udgav 1665 i Amsterdam et Værk i to Foliobind, *Mundus subterraneus*, »Den underjordiske Verden« betyder her Verden under Jordoverfladen, altsaa underjordiske Floder, geologiske Forhold, Fossiler o. lign. Kircher viser 4 Billeder af underjordiske Drager! Han beskriver den vældige Vandhvirvel (gorges) ved Norges Kyst, den største i Verden, og har et Billede af en uhyre underjordisk Gang (meatus) som forbinder Nordsøen, Botniske Bugt og Hvidehavet. Det er muligt, at Holberg paa første eller anden Haand er inspireret af Kirchers fantasifulde Videnskab.

»Niels Klim« fik en flyvende Start, da den udsendtes anonymt 1741 i Leipzig; den blev hurtigt oversat til en Række levende Sprog og anmeldt i europæiske Tidsskrifter. Holberg, som havde skrevet Bogen paa Latin for at skaffe sine Tanker international Udbredelse, glædede sig over denne Aabning ud mod en større Verden (se hans 5. Levnedsbrev med Noterne dertil, i Bind XII).

Ogsaa Digtere bed Mærke i det motivrige Skrift. To tyske Satirikere var der straks. 1742 udsendte Komponisten Johann Valentin Görner et Bind *Neue Oden und Lieder*, med Tekster af Hamburgpoeten Friedrich Hagedorn, og heriblandt en Vise *Mezendore*. Her skildrer Digteren det meget menneskelige Dyresamfund, som Niels Klim havde iagttaget i Landet Mezendore (ndf. S. 191). Og 1743 skrev S. L. Rabener, som hørte hjemme i Leipzig, en Prosasatire, der foregiver at være »eine Todtenliste«, en Dødeliste eller Karakteristik af Mennesker døde i Bergen, medens Forfatteren, Niels Klim, var Klokker ved Korskirken dersteds. Listen omfatter en Snes skarpe satiriske Rids af en Provinsbys Embedsmænd og Særlinge. Forbindelsen med Holberg er sporadisk; Rabener har gjort nogle Studier i nordisk Navneskik: B. Abelinson, Gustav Trolle, Peter Brahe, Hans Erichson, Steen Dale-

NIELS KLIMS UNDERJØRDISKE REISE

kerl. Ursel Sigrid. Uffo Suanvita. Stine Frogerta, etc. Hvad mon han har læst?

Den berømte Casanova, Kvindebedaareren og Memoireforfatteren, skrev en Roman paa Fransk i fem Bind, som udkom i Prag 1787. Den hedder *Icosameron*, fordi i Løbet af tyve Dage (sml. Decameron) fortæller en Broder og en Søster om deres Oplevelser paa en Klode i Jordens Indre. Casanova kender uden Tvivl Kircher, men er tillige paavirket af Høberg. De to unge Mennesker forsvinder i »le Malstrand«, dvs. Malstrøm, ved Norges Kyst og dukker op igen i en af Kroatiens mange Bjerghuler.

»Niels Klim« har tiltrukket de forskelligste Mennesker. En af Edgar Allan Poe's mest fascinerende og uhyggvækkende *Tales* (1840), handler om Adelslægten Usher's Undergang: *The Fall of the House of Usher*; den sidste Usher er en oversensibel, dybt melankolsk Mand; han har den Idé, at alle Genstande er følsomme for Sansindtryk. Usher er et Bytte for angstfyldte Forestillinger, som maaske ikke er lutter Hjernespind. Han udfører sære, halvt abstrakte Malerier, saaledes et uhyggeligt Billede af det indre af en umaadelig lang Hvælving eller Tunnel, der synes at føre dybt, dybt ned i Jorden. Til Roderick Usher's Læsning hører *the Subterranean Voyage of Nicholas Klimm of Holberg*.

Niels Klim blev Høbergs Visitkort til Europa. Med denne Roman traadte han ind i Rækken af store Skribenter, som i Romanens Form bekæmpede Uret: Montesquieu's Persiske Breve (1721), Swifts Gullivers Rejser (1726), Voltaires *Candide* (1759). Det er som Romanforfatter, Høberg har haft flest Læsere. »Niels Klim« er den videst udbredte danske Bog før H. C. Andersens Eventyr.

Tekstgrundlag. Niels Klims underjordiske Reise ved Ludvig Høberg. Oversat efter den latinske Original af Jens Baggesen, 1789. Ved et kritisk Optryk af denne Tekst rettede I. Levin (1867), suppleret af H. C. Broholm og Eiler Nystrom (1941), Oversætterens Misforstaaelser.

INDLEDNING

Nærværende Udgave gengiver Teksten efter den sidstnævnte Redaktion, samt Originaludgavens Kobberstik udført af J. Fr. Clemens; det første efter Tegning af Jens Juel, Resten efter Malerier af Nicolai Abildgaard. – Ved Udarbejdelsen af Noterne har jeg haft værdifuld Hjælp af stud. mag. Jørgen Hunosøe.

Litteratur. J. Paludan: Om Holbergs Niels Klim, 1878. – Indledning og Noter i A. Kragelunds Udgave, med latinsk og dansk Tekst, 1970 – Hans Brix, i *Analysér og Problemer V*, 1940, S. 200–255. – Anne E. Jensen: En samtidig Anmeldelse af Niels Klim (Holberg Blandinger III, 1936, S. 95–97). – R. Pauli: Bedømmelsen af Niels Klim i Udlandet (Fund og Forskning II, 1955, S. 144–45). – Torben Krogh: En Niels Klim-Vise (Musik og Teater, 1955, S. 98–105).

INDHOLD

APOLOGETISK FORTALE

DEN UNDERJØRDISKE REISE

- I. Forfatterens Nedfart til Afgrunden
- II. Forfatterens Ankomst til Indbyggerne paa Planeten *Nazar*
- III. Beskrivelse over Byen *Keba*
- IV. Det fyrstelige Hof i *Potu*
- V. Om Landet *Potus* Beskaffenhed og Folkets Tænkemaade
- VI. Om Folkets Religion i *Potu*
- VII. *Potuanernes* Statsforfatning
- VIII. Om *Academierne* i *Potu*
- IX. Reisen omkring Planeten *Nazar*
- X. Reisen til *Firmamentet*
- XI. Seiladsen til *Vidunder-Landene*
- XII. Forfatterens Ankomst til *Qvama*
- XIII. Begyndelsen til *Det femte Monarkie*
- XIV. Forfatteren bliver *Monark* under Jorden
- XV. Lykkens pludselige Forandring
- XVI. Forfatterens Tilbagekomst til sit Fædreland, og Enden paa det femte Monarkie

ABELINS TILLÆG